

Nr 244.

Av herr **Arrhén** och herr **Bergh, Ragnar**, om utredning angående yrkesskolornas och folkhögskolornas ställning och uppgifter i samhället.

Genom tillkomsten av 1921 års författningar angående den kommunala yrkesundervisningen samt statsunderstöd till dylik kommunal eller enskild verksamhet togs ett viktigt steg i syfte att bekämpa följderna av ungdomsarbetslöshet vid kris. Också under 1930-talet intensifierades strävandena att motverka sådan arbetslöshet genom arbetsmarknadscommissionens då inrättade kursverksamhet. Ytterligare åtgärder ha ägt rum i samband med de senaste årens efterkrigsplanering. Sålunda upptogs i Kungl. Maj:ts proposition nr 281 till 1944 års riksdag under 8:e huvudtiteln anslag å tillsammans 24 miljoner kronor till yrkesutbildning i beredskapskurser och i kurser för arbetslösa.

Initiativ av detta slag vittna bl. a. om glädjande enighet inför nödvändigheten att motverka de allvarliga sociala vådor, som ungdomsarbetslöshet medför och som måste avvärjas genom planering i god tid före en eventuell kris. Även om sysselsättningen för närvarande är utomordentligt hög inom flertalet arbetsområden, är effektiv beredskap nödvändig. Man torde också väl ha tillgodosett yrkesutbildningen inom industri, hantverk, handel och husligt arbete. Däremot har motsvarande utbildning inom jordbruket och dess binärningar icke undergått en liknande utveckling, även om behov därav uppenbarligen förelegat.

För denna yrkesutbildning finns för närvarande ingen motsvarighet till det förutnämnda anslaget å 24 miljoner kronor under 8:e huvudtiteln. Dessutom råder så stor platsbrist vid lantmannaskolorna, lantbruksskolorna och lanthushållsskolorna, att en mycket stor del av de sökande måste avvisas. Enligt uppgift från överstyrelsen för yrkesutbildning ha således inemot 50 % av inträdessökandena till dessa skolor vid ingången av läsåret 1944/45 måst avvisas på grund av platsbrist. Det växande utbildningsintresse, varom den ökade elevtillströmningen till nämnda skolor vittnar, måste tillvaratagas på bästa sätt, allra helst som behovet av rationalisering inom jordbruket kommer att ställa allt större krav på kunskaper hos yrkets utövare. I första hand bör tillräcklig ökning åstadkommas av antalet anstalter med sådan undervisning, antingen enbart eller tillsammans med annan utbildning.

Enligt 1921 års förutnämnda författningar äro emellertid möjligheterna

till statsunderstöd begränsade till undervisning i industri, hantverk, handel och husligt arbete, varför flertalet landsbygdskommuner icke äro i stånd att med statsbidrag enligt dessa författningar inrätta och driva yrkesskolor, avpassade efter kommunernas karaktär och behov. Detta måste sägas vara uppenbart obilligt även med hänsyn till den därvarande ungdomens utbildningskrav, vilka ju i största möjliga utsträckning böra tillgodoses.

På grund därav synes i första hand dessa författningar böra ändras på så sätt, att statsunderstöd från anslag under 8:e huvudtiteln genom den befintliga centrala administrationsmyndighetens, överstyrelsens för yrkesutbildning, förmedling kunna tilldelas dylika anstalter för en allsidig yrkesundervisning även i skogsskötsel och jordbruk vid sidan av annan, redan tidigare bedriven utbildning, om sådant av lokala skäl är påkallat. Givetvis skulle även exempelvis kommuner av ren jordbrukskaraktär med statsunderstöd kunna inrätta och driva yrkesskolor för uteslutande lantbruksundervisning genom överstyrelsens för yrkesutbildning förmedling och under dess överinseende. I frågor av facklig natur torde likväl beträffande yrkesskolor med lantbruks- och/eller skogsbruksundervisning överstyrelsen för yrkesutbildning upprätthålla nära samarbete med vederbörande fackliga myndigheter.

En sådan omläggning skulle samtidigt medverka till en önskvärd rationalisering av hela yrkesutbildningen inom nämnda områden på så sätt, att befintliga lokaler, lärarkrafter, undervisningsmaterial m. m. skulle kunna utnyttjas mera effektivt än vad som för närvarande är fallet. Exempelvis skulle undervisningen i jordbruk vid en kommunal yrkesskola, där tidigare bedrivs yrkesutbildning i industri och handel, uppenbarligen underlättas och ekonomiskt förbilligas genom att där tidigare förefintliga kurser i bokföring och maskinskötsel avpassades eller utökades så, att även lantbrukselevernas behov av sådan utbildning tillgodosåges.

I detta sammanhang bör även frågan om en fiskets yrkesskola uppmärksammas. Förslag därom har framlagts av 1937 års sakkunniga för utredning rörande sjöfolkets bildningsfråga (SOU 1945: 5). Dess genomförande har emellertid i vad det avser den förordade yrkesskolan för fiskare av remissinstanserna avstyrkts med bland annat den motiveringen att de sakkunniga endast snuddat vid de centrala problem, som för framtiden komma att få stor betydelse för den svenska fiskerinnäringen, och resultatet därav har blivit att Kungl. Maj:t nu ej ansett sig böra för riksdagen framlägga förslag därom. Kungl. Maj:t har emellertid i proposition nr 8 till årets riksdag erinrat om att en utredning därom nyligen igångsatts inom jordbruksdepartementet.

Det är av stor vikt, att detta för fisket så brännande problem erhåller en allsidig belysning och tillfredsställande lösning, så snart ske kan just på grund av hittillsvarande underlåtenhetssynder på detta område.

Vidare må här framhållas, att från vissa fiskarehåll föreslagits inrättan-

det av för fiskarbefolkningen speciella folkhögskolor med sådan undervisning och utbildning, att den tillfredsställer denna befolknings särskilda behov.

Lämpligheten av en lösning efter dessa linjer torde starkt kunna ifrågasättas, då möjligheterna för fiskarbefolkning att just under den så lämpliga studietiden komma i intim kontakt med andra befolkningsgrupper därigenom omöjliggöres. Följden därav måste bli en allt starkare isolering för fiskarbefolkningens del, vilken ur allmän samhällssynpunkt icke är önskvärd.

I stället torde man — vid sidan av inrättandet av yrkesskolor för fisket — böra fortsätta på den redan inslagna vägen med utvidgning av sådan undervisning vid befintliga eller planerade folkhögskolor med statsunderstöd. Redan nu finnes tillfälle till exempelvis navigationsundervisning för fiskare vid folkhögskolorna i Grebbestad och Tyft, och ett utbyggande därav synes mycket lämpligt just med hänsyn till de därigenom ökade möjligheterna för fiskarbefolkningen till kontakt med andra samhällsgrupper.

Ett genomförande därav erfordrar givetvis samtidigt en utbyggnad av det nuvarande folkhögskolesystemet. Redan nu torde stora svårigheter möta att placera alla inträdessökande vid dessa skolor på grund av den under senare tid starkt ökade tillströmningen av elever. Enligt uppgift lära över 1 300 elever ha måst avvisas på grund av platsbrist vid ingången av läsåret 1945/46. Denna fråga har ju länge varit brännande, men statliga åtgärder för dess lösande torde hittills i tillräcklig omfattning icke kunna sägas hava vidtagits. Att starta nya folkhögskolor innebär stora svårigheter, främst av ekonomisk art. Skollokaler, lärare och elevbostäder skola uppföras samt inredning, undervisningsmateriel m. m. skall anskaffas, allt till stora kostnader, därest erforderligt material över huvud taget går att anskaffa. Vidare lära på grund av hittillsvarande praxis möjligheter saknas för erhållande av statsbidrag till lärarlöner och elevstipendier till en nystartad folkhögskola under dess första verksamhetsår. Härtill kommer ett annat problem, nämligen att utnyttja folkhögskolorna under sommarhalvåret. Särskilt är detta fallet med i utpräglade jordbruksbygder belägna folkhögskolor, som i mycket stor utsträckning få stå tomma sommartid. Dessa skolor skulle under nämnda årstid kunna utnyttjas exempelvis av den frivilliga folkbildningsverksamheten eller för ett ökat antal studieledar- och/eller ungdomsledarkurser, givetvis på så sätt att jordbrukarungdomen under denna tid icke drages bort från arbetet i lantbruket.

Vidare kan exempelvis diskuteras huruvida icke en viss differentiering av elevmaterialet efter elevernas individuella kvalifikationer skulle vara lämplig. En del elever i en kurs kunna ofta hava stora svårigheter med t. ex. rättstavning, medan andra återigen äro fullärda i detta avseende. Undervisningen måste givetvis taga speciella hänsyn till den förra gruppen till uppenbart förfång för den senares kunskaps- och utbildningstörst.

Ett annat spörsmål i detta sammanhang är frågan om att vid folkhögskolor inrätta s. k. landsbygds-gymnasier, eventuellt betygsfria, vilket givetvis oerhört skulle underlätta och medverka till en lösning av landsbygdens skolfråga.

Överhuvud taget torde även folkhögskolans ställning i det fria folkbildningsarbetet bliva föremål för en närmare utredning. Denna får dock givetvis icke inkräkta på de fria principer, varpå det nuvarande folkhögskolesystemet är uppbyggt. Tack vare dessa skolors fria ställning ha de nått en allt större utbredning och smidigt kunnat anpassa sig efter de skiftande och lokala behoven. Ett tvångsmässigt inlemmande av dessa skolor i det övriga skolsystemet med kränkande av deras hittillsvarande frihet torde därför icke ens böra ifrågasättas.

Som även folkhögskolorna i viss, icke obetydlig utsträckning måste anses såsom anstalter även för yrkesutbildning, ehuru i viss mån mera teoretiskt lagda sådana i jämförelse med övriga yrkesskolor, och dessas problem därför måste ses i ett enda stort sammanhang, föreslås en allsidig och ingående utredning angående samtliga ovan berörda skolors framtida ställning och utveckling i samhället. Denna utredning bör sålunda t. ex. pröva frågan om statsmakternas förhållande till dessa skolor, deras främjande genom statliga anslag, eventuella lämpligheten av enhetliga regler och grunder för anslagens utbetalande i olika former och av att dessa skolors verksamhet helt eller delvis i förekommande fall inordnas under central kontroll av överstyrelsen för yrkesutbildning eller annan myndighet och i sista hand under överinseende av ecklesiastikdepartementet, samt slutligen övriga frågor som i detta sammanhang kunna vara av intresse vid en allmän översyn av hela detta frågekomplex. I utredningsuppdraget skulle givetvis även innefattas de frågor, som enligt vad ovan framhållits tagits upp till behandling av den inom jordbruksdepartementet nyligen tillsatta utredningen angående en fiskets yrkesskola. Detta torde lämpligen kunna ske på så sätt att sistnämnda utredning helt eller delvis uppgår i den här föreslagna.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös, allsidig och ingående utredning rörande hela problemkomplexet om yrkesskolornas och folkhögskolornas ställning och uppgifter i samhället, samt att därvid beaktas ovan angivna synpunkter.

Stockholm den 23 januari 1946.

Erik Arrhén.

Ragn. Bergh.